

dr Ryszard Pankiewicz

Akademia Zamojska

e-mail: ryszard.pankiewicz@akademiazamojska.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-2574-0550>

Recenzja książki Radosława Kostrubca
Dopuszczalne ograniczenia prawa do swobodnego,
pokojuowego zgromadzania się w systemie praw człowieka,
Officina Simonidis Wydawnictwo Akademii
Zamojskiej, Zamość 2024, ss. 384

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 57 stanowi, że każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich. Ograniczenie tej wolności może określać ustawa. Monografia dr. Radosława Kostrubca dotyka tej właśnie niezwykle ważnej i aktualnej problematyki, w której istotą jest zagwarantowanie każdemu człowiekowi możliwości wyrażania poglądów i opinii przez urzeczywistnienie konstytucyjnej zasady wolności organizowania pokojowych zgromadzeń w społeczeństwie demokratycznym. Należy podkreślić, że aby zasada pluralizmu w kontekście wolności zgromadzeń była respektowana, trzeba permanentnie dążyć do tego, aby realizowano inne prawa i wolności człowieka. Podejście takie zostało dostrzeżone i konsekwentnie opisane przez autora recenzowanej publikacji, zarówno w warstwie teoretycznej, jak i praktycznej. Tym samym książka R. Kostrubca posiada walor publikacji o szczególnym charakterze naukowym i poznawczym. Ponadto analiza prawa człowieka do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w świetle jego ograniczenia wpisuje się w obszar problemów naukowych, które jak dotąd nie doczekały się kompleksowego opracowania. Ogromną zaletą pracy jest przeprowadzenie przez autora analizy orzecznictwa sądowego w badanej materii i dowodzenie synergii polskiej judykatury z wypracowaną praktyką działania Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Na aktualność badanej problematyki składają się bieżące tematy i zjawiska społeczne. Autor podjął próbę analizy zagadnienia ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w trakcie pandemii COVID-19, a także omówił istotne czynniki uzasadniające wprowadzenie szczególnej ochrony zgromadzeń cyklicznych.

Monografia składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia i bibliografii. We wstępie autor precyzuje elementy systemu ochrony praw człowieka, stawia problem badawczy, i wyznacza główny cel pracy, którym jest poszukiwanie wykładni przesłanek do ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Autor zakreslił obszar przeprowadzonych badań, które nie ograniczyły się tylko do analizy orzecznictwa krajowego i organów międzynarodowych, ale także objęły rozważania istoty tego prawa człowieka, w tym w doktrynie prawa naturalnego.

Pierwszy rozdział stanowi wprowadzenie do analizowanej problematyki prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się jako elementu systemu praw człowieka oraz porusza zagadnienie klauzul limitacyjnych. Autor opisuje ogólne definicje praw i wolności człowieka, w tym przedmiotowe prawo do swobodnego, pokojowego zgromadzania się jako prawa człowieka. W tej części pracy autor słusznie zauważa rolę różnych systemów ochrony praw człowieka w analizowanym obszarze, w tym europejskiego oraz pozaeuropejskich, tj. amerykańskiego, afrykańskiego i azjatyckiego.

Drugi rozdział określa granice realizacji prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz definiuje jego istotę. W opisywanym rozdziale badacz w sposób konsekwentny dokonał analizy pokojowego charakteru zgromadzenia się jako podstawowego warunku jego ochrony, a także relacji tego prawa z wybranymi prawami człowieka. Integralną część rozdziału stanowi analiza ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się przez konieczność jego kolektywnej, zbiorowej realizacji zgromadzenia, a także identyczności treści wyrażanej przez jego uczestników, synchroniczności miejsca i czasu zgromadzenia oraz organizacji i zgrupowania (koncentracji) uczestników zgromadzenia. Autor porusza także kwestię koncentracji uczestników zgromadzenia w Internecie, powołując się przy tym na przykłady i linię orzecniczą sądów powszechnych.

Rozdział trzeci opisuje specyfikę ogólnej klauzuli limitacyjnej prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, w tym wymóg zastosowania ustawowego ograniczenia tego prawa oraz konieczność zastosowania ograniczeń prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się z punktu widzenia społeczeństwa demokratycznego. Autor opisuje ogólne przesłanki ograniczenia stosowania klauzuli limitacyjnej wobec prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, w tym ze względu na zakaz nadużycia prawa oraz cel legitymizujący limitację prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. W tym świetle R. Kostrubiec porusza istotne kwestie dotyczące chociażby posiadania środków odwoławczych, a także granice swobody uznania na poziomie krajowym.

Ostatni, czwarty rozdział pracy analizuje szczegółowe dopuszczalne przesłanki ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, uwzględniając prawne ograniczenia, do których zalicza się: interes bezpieczeństwa państwowego, interes bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku, zapobieganie przestępstwu, ochronę zdrowia oraz moralności publicznej, a także praw i wolności innych osób. Autor w opisywanym rozdziale dokonał analizy podmiotowych możliwości wyłączenia korzystania z prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się oraz poruszył kwestię kumulatywnych podstaw ograniczeń tego prawa.

W zakończeniu opracowania autor sformułował wnioski płynące z opisywanego zagadnienia. Do niniejszej pracy dołączył wykaz skrótów oraz bibliografię.

Odwołując się do merytorycznej strony opracowania, należy dobitnie stwierdzić, że konstrukcja pracy jest właściwa dla monografii naukowej i nie budzi większych zastrzeżeń. Autor zgodnie z przyjętym w nauce kanonem i metodologią prezentuje poszczególne aspekty analizowanej problematyki, poczynszy od próby zdefiniowania omawianych instytucji i pojęć, po czym konsekwentnie przechodzi do szczegółowej analizy, którą wieńczy postawieniem konstruktywnych wniosków. Kostrubiec, dokonując analizy tematu, wykazał się trafnością identyfikacji problemu, a pracę uporządkował w sposób logiczny i konsekwentny, budując poszczególne rozdziały z zachowaniem zasady proporcjonalności z uwagi na analizowaną materię przedmiotu.

Podniesiona przez autora problematyka jest aktualna i jak sam uwypukla w niniejszej pracy, budziła i nadal budzi w praktyce stosowania prawa wiele wątpliwości i nieprawidłowości, co w konsekwencji stanowi przedmiot krajowych postępowań sądowych i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Na wysoką wartość merytoryczną niniejszej monografii składa się poczyniona kwerenda obszernego dorobku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz orzecznictwa judykatury, a także poglądów doktryny w zakresie praw człowieka, w tym prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się. Takie podejście utwierdza czytelnika w przekonaniu, że autor przyjął i konsekwentnie zrealizował koncepcję kompleksowego przebadania przedmiotowej instytucji w aspekcie teoretycznym i praktycznym.

Rozważania R. Kostrubca dotyczące prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w świetle dopuszczalnych ograniczeń tego prawa w społeczeństwie demokratycznym rodzą przekonanie występowania swoistego rodzaju dualizmu, który autor słusznie zauważa i wyjaśnia. Udowadnia, że celem klauzuli limitacyjnej prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się jest w rzeczywistości bezpieczeństwo uczestników zgromadzenia, a obowiązek jego zapewniania spoczywa na państwie. Autor wykazuje w ten sposób, że prawo do zgromadzeń w swojej istocie zawiera ograniczenia w jego wykonywaniu, z uwagi na limitację, tj. przymus kolektywnego realizowania prawa do pokojowych zgromadzeń oraz uszczegółowienia celu zgromadzenia.

Publikacja jest interesująca z uwagi na poczynioną dysputę autora w aspekcie zakreslenia obszaru ograniczeń w optyce kolektywnego i indywidualnego charakteru tego prawa. Zasadnicza teza postawiona przez badacza ogniskuje się w stwierdzeniu, że kwalifikatory i przyczyny występowania ograniczeń wypływają z samej istoty prawa do zgromadzeń. Ponadto wyraża stanowisko, że ogólna zasada wpisana w prawie do swobodnego, pokojowego zgromadzania się, w świetle prawnie dopuszczalnych ograniczeń, umożliwia osiągnięcie równowagi między prawem do pokojowych zgromadzeń a realizacją praw i wolności innych osób. Uzasadnia przy tym celowość i racjonalność prawodawcy w zakresie znormatywizowania ograniczeń prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się z uwagi na ich funkcję ochronną i gwarancyjną, w tym z uwzględnieniem prawa człowieka do pokojowego zgromadzania się w społeczeństwie demokratycznym.

Autor w prezentowanej publikacji skrzętnie omówił pluralizm i możliwość prezentowania poglądów w ramach pokojowych zgromadzeń jako „orzęza” społeczeństwa demokratycznego, wskazując przy tym, że zakres i granice limitacji prawa do zgromadzeń mają swoje źródło w pluralizmie oraz demokracji, która ze swojej istoty ma dualistyczny charakter. W opisywanej pracy autor poruszył także kwestię oddziaływania prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się na prawa i wolności innych jednostek. Podniósł, że z istoty swojej masowości prawo do zgromadzeń może ingerować w prawa i wolności osób trzecich.

Uwzględniając całą zawartość pracy należy jednoznacznie pozytywnie ocenić przedstawione w niej jej wyniki i wnioski. Autor pracy zachowuje zasady przygotowania i redagowania pracy naukowej. Jego opracowanie zawiera wszelkie niezbędne elementy charakterystyczne dla monografii oraz zostało napisane starannie, z zastosowaniem zasad stylistyki i właściwej terminologii. Odznacza się wysokim poziomem merytorycznym. Kostrubiec wykazał się gruntownym przygotowaniem do napisania pracy i solidnym warsztatem naukowym. Odzwierciedleniem tego jest przeprowadzona przez niego szeroka kwerenda dostępnych źródeł prawa międzynarodowego i krajowego, publikacji naukowych, orzecznictwa sądowego, dokumentów instytucji międzynarodowych, raportów oraz innych źródeł powołanych w monografii.

Treść monografii ujmuje analizowaną instytucję w sposób kompleksowy. Autor dokonał wnikliwej analizy literatury przedmiotu, a także komparacji wyciągniętych wniosków z praktyką stosowania prawa.

Przedstawione koncepcje i raporty oraz wytoczone przez R. Kostrubca wnioski stanowią cenne źródło wiedzy dla osób zainteresowanych pogłębieniem studiów w zakresie problematyki prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się i jego dopuszczalnych ograniczeń. W warstwie praktycznej monografia jest wartościowym opracowaniem dla instytucji i osób stosujących prawo o zgromadzeniach oraz dla uczestników i organizatorów pokojowych zgromadzeń. Atutem pracy jest jej oryginalność i kompleksowość

ujęcia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w kontekście dopuszczalnych ograniczeń (limitacji).

Reasumując, monografia Radosława Kostrubca w takim ujęciu tematu uzupełnia dotychczasowe wywody innych autorów w postaci prac naukowych obejmujących problematykę prawa o zgromadzeniach, które zasadniczo osadzone jest w prawie konstytucyjnym. Stanowi kompleksowe kompendium wiedzy w przedmiotowej tematyce. Należy z zadowoleniem przyjąć wydanie publikacji w postaci monografii, która jest dziełem interesującym i wartościowym z uwagi na zakres, merytoryczną zawartość oraz nienaganny warsztat naukowy i metodologiczny. Dzieło R. Kostrubca jest atrakcyjną pozycją na rynku wydawniczym, która z pewnością znajdzie licznych czytelników zainteresowanych problematyką dopuszczalności ograniczenia prawa do swobodnego, pokojowego zgromadzania się w systemie praw człowieka.